

♦♦♦ KÄFER ISTVÁN

Lexikonok békesszolgálati lehetősége

Magyar–szlovák jegyzetek Beke Margit kézikönyvéhez
kitekintéssel a szlovák katolikus lexikonra¹

IV.

E²

Hiányzik a szlovák lexikonból ECKER (Ecker) József (1846–1931), Ballony³ plébánosa, 1920-ban is a Nagyszombati Érseki Főszentszék jegyzője, EGEL András (1834–1900), Nagylévárd káplánja, Széleskút plébánosa, aki szlovákul is tudhatott, ugyanígy EHRENGRUBER Viktor (1844–1918), Vedrőd, Pest-Józsefváros káplánja, Nadlány plébánosa. Helye lenne a *Lexikon...*-ban ELIÁS István (1899–1938) pilisszántói születésű szenici káplánnak, Kolta plébánosának. Nem szerepel a szlovák lexikonban ENTRESZ (Entress, Entrész) Ede (1868–1929), Magyardiószeg plébánosa, aki szentszéki ülnök is volt Nagyszombatban, EPÖLYI (Eipl) Ferenc (1854–1925), az igen sokat publikáló nagykálnai plébános, aki 1920 után Csehszlovákiában maradt. Hiányzik ERDŐSSY (Horacsek) Ferenc Hermenegild (1865–1957) is a szlovák lexikonból, pedig családi kötődései, hitoktató munkája a malackai ferencesek között, szlovák nyelvtudása, papi ténykedése Sárísápon a szlovák–magyar papi szolgálatok feldolgozásra váró körébe tartozik. A szlovák lexikonból hiányzó ERDŐSSY István (1870–1940) is Csehszlovákiában maradt 1920 után, ahol Bátorkeszi plébánosa, a Nagyszombati Szentszék tiszteletbeli ülnöke volt. Hiányzik a szlovák lexikonból ERHARDT Viktor (1849–1952) érsekújvári plébános, aki sokat dolgozott a KALOT mozgalomban is az

¹ Az I–III. rész a *Magyar Sion* (2013) 1. és 2., illetve (2014) 1. számában jelent meg.

² Az eddigi gyakorlat szerint az E és az É nem külön betű.

³ A település ősi magyar neve Ballony.

ifjúság neveléséért. Bizonyára szlovákul is pasztorált ERNSZT Károly (1887–1944) kisvendégi és melleki plébános, aki szintén Csehszlovákiában maradt 1920 után.

ERNSZT Sándor (1870. ápr. 21., Galgóc, Nyitra m. – 1938. nov. 19., Budapest) pápai prelátus, miniszter, országgyűlési képviselő. Középközpontú Nagyszombatban és Esztergomban, a teológiát Budapesten, a Központi Papnevelő Intézetben végezte, ahol kánonjogi doktor lett. 1892. október 14-én szentelték pappá. Káplán volt Nagyölveden, Pozsony-Virágölgyben (1893), Pozsony-Belvárosban. 1897-ben Budapesten az Angolkisasszonyok tanítóképzőjében hittanár, 1922–1931 között a Központi Papnevelő rektora. 1903-ban pápai kamarás, 1917-ben pápai prelátus, 1922-ben apostoli protonotárius, 1925-ben nagyvárad kanonok.⁴ Pozsony-Belvárosban a Katolikus Legényegylet egyik alapítója és vezetője, valamint a *Pressburger Tagblatt* c. lap megindítója (1896). 1897-től Budapesten a Néppárt titkára. 1901-ben a Trencsén megyei Varin (Várna), 1906-ban a Nyitra megyei Privigye választókerület országgyűlési képviselője lett. 1902–1915 között a *Kresťan* (A Keresztény) és havi melléklete, a *Jednota katolíckeho ľudu* (A Katolikus Nép Egysége) felelős szerkesztője volt. 1919-ben Bécsbe menekült, mivel a Keresztényszociális Néppárt és a Károlyi Mihály ellen létrejött Polgári Blokk vezetője volt. Bécsben részt vett az Antiboldsevista Comité munkájában. 1922-ben királyi főtanácsosi címet kapott, a Keresztény Nemzeti Egységhez csatlakozott, és az ipolysági kerületben országgyűlési képviselő lett, majd 1927-ben ismét. 1930–31-ben népjóléti és munkaügyi, 1931-ben vallás- és közoktatásügyi miniszter. 1931-ben Győr, 1936-ban Esztergom országgyűlési képviselője, katolikus sajtóorgánumok szerkesztője volt. Munkáját

⁴ A magyar adatokra támaszkodó szlovák lexikon néhány ponton eltér a miénktől: a középközpontú között nem említi Esztergomot, címeinél viszont 1900-ra teszi a kamarásit, 1922-re a prelátusit és címzetes kanonokságot is említi.

⁵ Lásd a korábbi szócikkeket! Különösen ASCHENBRIER Antal, BLESZKÁNY, František, BOLTIZÁR, Jozef, BUBNIČ, Michal, CSÁRSZKY István, CSERNOCH János, CSIZMÁR Márton. Egyházunk történetében mind a nemzeti, mind a kommunista szempontok szerint kemény ítéletek születtek, de azt nem vették figyelembe, miként álltak helyt e lelkipásztorok akár nemzeti és politikai kompromisszumok árán is híveik szolgálatában.

⁶ Ez a munkája különösen fontos a magyar–szlovák egyháztörténetben, hiszen a szerző lapszerkesztői-politikai munkássága visszaköszön a Trianont követő esztendő tapasztalataiban.

1930-ban a Magyar Érdemrend I. Oszt. kitüntetéssel és királyi tükös tanácsosi címmel ismerték el. Ernszt Sándor vállalta szlovák költődéseit, de szembe fordult a szlovák nemzeti mozgalommal. A nemzetiségi kérdés kezelését a katolikus egyház keretében végezte. Szlovák nyelvű prédikációi, lapszerkesztő munkássága, politikusi tevékenysége alapos magyar–szlovák feldolgozásra vár.⁵

Művei: 1. *A kamat* (Budapest 1898). 2. *A keresztény nemzeti politika egy éve* (Budapest 1921).⁶ 3. *A katolikusok és az állam* (Budapest 1929). 4. *A katolikus Népiség szükségessége* (Budapest 1930).

Irod.:⁷ Viczián János, *Ernszt Sándor*, in MKL III, 251.; *ERNSZT, Alexander*, in *Lexikón...* 304; Sidor, K.: *Andrej Hlinka* (Bratislava 1934).

Hiányzik a szlovák lexikonból ERNYEI Kálmán (1846–1924), Csataj plébánosa, megtalálható viszont ERNYEI Lajos (1861–1936) esperes plébános, aki magyar vallásos periodikumokban publikált, többek között az *Új Magyar Sionban* is. Nem szerepel ERNYEI Pál (1861–1930), Nagylapás és Nagykereskeny plébánosa, aki pedig hasonló prédikációkkal rendelkezett, mint névrokona. Hiányzik a *Lexikón...*-ből ETELE (Sztrizsenyec) Károly (1857–1920) piarista, aki neve és születési helye okán szlovákul is pasztorálhatott Privigyén vagy Selmecebányán, majd Szentendre káplánjaként, végül Kolpach⁸ adminisztrátoraként.

F

Hiányzik a szlovák lexikonból a hosszú életű FÁBA Simon (1843–1935), Barsendré⁹ plébánosa. Ugyancsak nem található FÁBIÁN Ferenc (1836–1903), aki adminisztrátor volt a Tópatakra magyarított Kolpachon.¹⁰ Sajnálatos,

⁷ A kézikönyv-hivatkozásokat mellőzzük. Az MKL hibákkal együtt lényegében egyezik lexikonunkkal. Egyoldalúak a szlovák utalások is. Egyedül a Karel Sidor-hivatkozás jelzi a további elemzések szükségességét.

⁸ 1920-ban a Selmecebányai Espereskerület spirituálisaként hunyt el. Tópatak helyes magyar neve Kolpach.

⁹ Barsendré 1895-ben kapta nevét Kisendré, Nagyendré és Derezlény összevonásával.

¹⁰ Lexikonunk szerint Selmecez-Steffultón hunyt el. A Selmecebányához tartozó településnek sokáig csak német neve volt: Stefuldorf, később a közeli Szitnya-hegy okán Szitnyastefultónak nevezték. Hungaroszlovakológiai helyneveink sorában ez lenne a legjobb forma, a magyarosított Szitnyató kizárásával. Vö. MAJTÁN, Milan, *Názvy obcí Slovenskej republiky (Vývin v rokoch 1773–1997)* (Veda, Bratislava 1998) 49.

hogy kimaradt a szlovák lexikonból FÁBIÁN János Chrisostom (1832–1923) pozsonyi kanonok, akinek gazdag tudományos munkásságából a szlovák egyháztörténet is meríthet. Nem található a szlovák lexikonban FALATH Ágoston (1879–1938?), udvarnoki plébános, újlaki¹¹ espereshelyettes. Érdekes, hogy 1938-ban még csehszlovákiai papként kapott pápai kamarási címet. Nincs a szlovák lexikonban FALLENBÜCHL Ferenc (1873–1953) gimnáziumi igazgató, aki több évig tanított Nagyszombatban, FALUSI (Flienert) Károly (1899–1968) nagycétényi káplán, akit kiutasítottak Csehszlovákiából.¹² FANDL Mihály, a Nyitra megyei Pásztó adminisztrátora nem található a szlovák lexikonban, és a miénkben is hibásak az adatai. Mivel Boltizár József¹³ szentelte pappá, valószínűsíthetőek szlovák kötődései. Nem található a szlovák lexikonban a beteges, gazdag irodalmi munkásságú FARKAS Sándor (1842–1928), aki Bazinhoz és Nagyszombathoz kötődik, de a Magasfalura magyarított Hochstatnón és Nagylévárdon szlovákul is pasztorálhatott. FAZEKAS Lajosnak (1892–1960) Holics plébánosaként vagy 1918 után a pereszlényi espereskerület espereshelyetteseként is helye lenne a szlovák lexikonban. Hiányzik FEHÉR Nándor (1825–1905) kosúti plébános. Érdekes lehet a Liptó megyei németlipcsei születésű FEHÉRPATAKI Ferenc (1883–1927?), akit a Szepesi Egyházmegye címére szenteltek pappá, Vedrődön, Récsén, Budapesten működött, de 1918 júliusában Nagysenkvic plébánosa lett.¹⁴ Nagysáro plébánosa volt a szlovák lexikonból hiányzó FEHÉRVÁRY Ferenc (1842–1902). Nagykéren, Nagytapolcsányban, Temetvényen, Galgócon működött FEHÉRVÁRY Kálmán (1861–1912), Pozsonypüspökiben, Nagyölveden, Somorján káplánkodott FEKETE Gyula (1893–1933), a pozsonyi Mária Oltalma- kápolna igazgatója. Valamennyien hiányoznak a szlovák lexikonból. A mi lexikonunk megemlíti, hogy FEKETE Mihály (1887–1957) „a szlovák nyelv ismerője volt”. Ezt nyilván szülőhelyén, a szlováklakta Tardoson szerzte. Érdekes a szlovák lexikonban szintén nem szereplő FEKETE Vince (1881–1961) adatsora. Mindvégig magyar etnikai közegben működött, 1945 után Hosszúfalú¹⁵ esperes plébánosa maradt, és Bazinban halt meg. Hiányzik a szlovák lexikonból FELLNER Ferenc (1847–1934), aki Pozsonyban született, káplánkodott a Szent Márton-székesegyházban, és a Pozsonyi Espe-

¹¹ A helynév bizonyára a Nyitra megyei Újlak (ma Veľké Zálužie).

¹² Itt sem szerencsés lexikonunk terminusa, mert nem Szlovákiából, hanem Csehszlovákiából kellett távoznia.

¹³ Vö. *Magyar Sion* (2012) 2/235-236.

¹⁴ A Liptó megyei Fehérpataky/Fejérpataki család jelentős szerepet játszott a szlovák nemzeti mozgalomban. Evvel függhet össze nagysenkőci plébánossága is.

reskerület tiszteletbeli tagja volt. FERENCZY József (1833–1911) pozsonyi kanonok sem került be a szlovák lexikonba, miként FERÉNYI Ferenc (1860–1927?) illavai börtönlelkész, tábori lelkész Pozsonyban és Nagyszombatban. Mint ilyen, adminisztrátora volt a Keresztelő Szent János-székesegyháznak, a mai Egyetemi templomnak. Szlovák nyelvű pasztorációja biztosra vehető. Mindenképpen helye lenne a *Lexikón...*-ban FERTIG Alajosnak (1861–1901), hiszen a mi kézikönyvünkben felsorakoztatott adatai jelentős szlovák kötıdésekre engednek következtetni: a Nyitra megyei Holicson született, Aranyosmaróton pasztorált, majd kilépett az egyházból és a szarvasi evangélikus gimnázium tanára lett. A nemzeti bibliográfiák nemzeti gyakorlata szerint a területi elv alkalmazásával helye lenne a szlovák lexikonban FIEBER Henrik (1873–1920) művészettörténésznek is, aki pályafutása elején Zselízen is káplánkodott.

FILKORN, Anton (1873. nov. 27.,¹⁶ Prochot, Bars m. – 1937. márc. 27.,¹⁷ Grinád, Pozsony m.), az amerikai szlovákok szellemi és egyesületi életének szervezője. Középiskoláit és a szemináriumot Esztergomban végezte. 1897. június 6-án szentelték pappá. Káplán volt Sopornán, Morvaszentjánoson, Nagysurányban és Vittencen. 1899-ben az irgalmas nővérek gyóntatója. Erős szlovák nemzet-tudata miatt barátai, főleg František Richard Osvald tanácsára az Egyesült Államokba távozott, hogy elkerülje az összeütközéseket a magyarországi állami és egyházi hatóságokkal. Az USA-ban pensylvániai szlovák plébániákat igazgatott (Natron, Tarentum, Donor), majd a Pittsburgi Egyházmegyéből Albanyba helyezték, mert nem egyezett a plébániai kurátorokkal. Öntudatos szlovákként 1905-ben a Združenie slovenských katolíckych kňazov¹⁸ titkára, elnöke, majd az Amerikai Szlovák Liga alelnökévé választották. Az amerikai kormány, majd az I. világháború alatt a szövetséges hatalmak szolgálatában propagandatevékenysége mellett Milan Rastislav Štefánik oldalán önkénteseket is toborzott a csehszlovák légiókba. Hazatérése után Grinádon adminisztrátor lett. Itthon

¹⁵ 1913-ban változtatták Vághosszúfalura.

¹⁶ A szlovák lexikon szerint nov. 23.

¹⁷ A mi lexikonunk szerint február 27-én, de ebben az időben a csehszlovákiai adatok valószínűleg pontosabbak.

¹⁸ Szlovák Katolikus Papok Egyesülése.

töltött évtizedeiről a *Lexikón...* (František Vnuk) nem tájékoztat. Annyit jegyez meg, hogy vagyónát a Spolok svätého Vojtechára hagyta. A nagy szlovák életrajzi lexikon, a *Slovenský biografický slovník* nem is említi. Életművének feldolgozása igen fontos, hiszen az önálló szlovák állam létrehozásán munkálkodó katolikus papok értékelése mindmáig vitatott.

Irod.: A szokásos kézikönyv-hivatkozások mellett két érdemi írás szól róla: Ján Pöstényi, a Spolok sv. Vojtecha egyik vezetőjének nekrológja a *Slovák* c. napilap 1934. ápr. 1-jei számában, valamint Čulen K. megemlékezése a Jednota kalendáriumában 1960-ban. Mindez csupán az emigráns F. Vnuk közlésében.

Nem szerepel a szlovák lexikonban a gazdag írói munkásságú FILÓ Károly (1876–1935), akiről lexikonunk megjegyzi, hogy „élete folyamán a német, francia és a szlovák nyelvet elsajátította”. Ez utóbbi minden bizonnyal anyanyelve volt, hiszen a Trencsén megyei Bánon született. Ő is a magyarországi katolikus kultúra szlovák származású művelői közé tartozik. FISCHER Ágoston (1863–1918) sem szerepel a *Lexikón...*-ban, igaz, Érsekújvárott¹⁹ végzett középiskolai tanulmányai és a pozsonyi Emericanum után Budapesten működött. Nem említi a szlovák lexikon FISCHER Józsefet (1865–1949), aki a pozsonyi Szent Márton-dómban is káplánkodott.

FISCHER-COLBRIE Ágost (1863. okt. 17.,²⁰ Zselíz, Bars m. – 1925. máj. 17., Kassa) kassai megyéspüspök, egyházi író. Középiskoláit Kremsmünsterben, Pozsonyban és Esztergomban, hittudományi tanulmányait Bécsben végezte,²¹ ahol 1886. március 20-án pappá szentelték, majd 1888-ban teológiai doktorátust szerzett. Hét nyelven beszélt, arab fordításaiért 1886-ban Bécsben Lackenbacher-díjat kapott. Egyházi hivatalai: Budapest- Belvárosban káplán (1888), Esztergomban prímási szertartó, levéltáros, szentszéki jegyző (1888–1889), Bécsben az Augustineum igazgatója, udvari káplán (1890), Erzsébet főhercegnő, Rudolf trónörökös lányának hitoktatója, a bécsi egyetem dogmatika tanára (1899), esztergomi kanonok (1900), a Pázmáneum rektora (1902), címzetes domitiotopolisi püspök (1904), Bubics Zsigmond kassai püspök

¹⁹ Lexikonunkban születési helye „Nyárhíd”. Ez a helynév ismeretlen. A MKL (VICZIÁN János) érsekújvári születésűnek tartja.

mellett koadjutor (1905), kassai megyéspüspök (1907). 1905. január 15-én részt vett a három kassai vértanú boldoggá avatásán. 1905–1907 között a kassai szeminárium rektora volt. 1912-ben a bécsi 23. eucharisztikai kongresszus magyarországi előkészítő bizottságának elnöke. Kitűnő, művelt, áldozat- és szolgálatkész lelkipásztor volt, mindvégig hűséges püspöki jelszavához: Elküldött, hogy örömhírt vigyék a szegényeknek (Lk 4,18). Gyakran látogatta egyházmegyéje plébániáit, különös gondot fordítva a nép szociális helyzetére, segítésére az alkoholizmus leküzdésében. Mindig támogatta katolikus és más szociális és kulturális intézmények alapítását, például a Katolikus Népi Egységet. 1917-ben egyházi földreformot javasolt. Jövedelmét a szegények között osztotta szét. Publicisztikai írásaiban gyakran szerepeltek a szegényekkel kapcsolatos kérdések: A munka (Kassa 1919), Társadalmi problémák (Kassa 1919), Népjóléti kérdések (Kassa 1919), ua. szlovákul: Spoločenské otázky (Ružomberok 1920). Magyarország egyedüli püspökeként maradt hivatalában az új csehszlovák államban. Lexikonunk szerint „hűséget esküdött a csehszlovák kormánynak és megtarthatta püspöki székét”. Helyesebb fogalmazás lenne, hogy a régió valamennyi nemzetisége tisztelte, szerette, nem akarta elhagyni nyáját, ezért nem fordult szembe az új hatalommal.

Művei (válogatás): 1. *Az ezeréves Magyarország* (szentbeszéd; Bécs 1896). 2. *Gazdasági nőnevelés és megélhetés* (Kassa 1911). 3. *Beszédei és beszédvázlatok* (Kassa 1928). Igen sokat publikált a *Magyar Sionban* 1882–1892 között. Kéziratai a Kassai Érseki Levéltárban várnak publikálásra.

Irod. (válogatás): Tost Barnabás, *Építsünk fogadalmi templomot Fischer-Colbrie Ágost kassai püspök emlékére* (Pozsony 1925); Vidákovich Aladár, *Egy szentéletű magyar püspök*, in *Vigilia* (1956) 5. sz.; Čižmár, Marián, *Hlásal radostnú zvest' chudobným* (Boldog hírt hirdetett a szegényeknek; Levoča 1998).

Nem került a szlovák lexikonba FLANEK Rezső (1885–1927?), aki Nagytapolcsányban és Nagylévárdon is működött, majd tábori lelkészként is szolgált. Kimaradt FLEISCHER János (1885–1930), aki bizonyára szlovákul is

²⁰ A *Lexikón...* szerint okt. 26.

²¹ A szlovák lexikonban Esztergom szerepel.

pasztorált Csejtén, Nagytapolcsányban. Nem található FLOCK Jakab (1848–1909) sem, igaz, a mi lexikonunk adatai is bizonytalanok: Vajkán, Tallóson, Bajnán²² működött. FLOREK Antal (1881–1959) sem szerepel a szlovák lexikonban, pedig az Árva megyei Krusetnicán született, és állomáshelyein (Stomfa, Láb, Beszterce, Máriavölgy; Sádeckó nevű település nem található) szlovákul is pasztorálhatott. Nevét helyesebb lenne Florek, Anton formában használni. FLUDOROVICS Zsigmond János piarista (1863–1917?) sem található a *Lexikón...-ban*, pedig tanított Trencsénben, Privigyén, Nagyszombatban is. További „hiányzó” és szolgálati helyeik: FLÜGLER Ferenc János (1859–1897) Pöstyén, Nagyszombat, Bánkeszi,²³ FODOR Jenő (1867–1927) Szenc, Visk, Kőkeszi.

FOLBA János (1880. aug. 31., Morvaszentjános, Pozsony m. – 1967. nov. 5., Budapest) tábori vezéresperes, statisztikus. Középiskoláit Pozsonyban és Esztergomban, ugyanitt a teológiát, a jogakadémiát Pozsonyban, zenei tanulmányait Bécsben végezte. Szlovák nyelvtudását nyilván családi környezetében, szülőhelyén szerezte. Ezenkívül a német, a francia és az olasz mellett szláv, cseh, horvát, lengyel és orosz nyelvtudása is volt. Esztergomban szentelték pappá 1903. június 24-én. A szlovák etnikai régióban kezdte papi pályáját: Kistapolcsányban és Nagylévárdon. 1909-től tábori lelkész lett, majd katonai akadémiai tanár, a háborúban több hadosztály vezető lelkésze. 1916 októberében szerb hadifogságba került, majd 1918-ban a Bocskai István Reáliskola Tiszti Nevelőintézet tanára lett. 1923-tól tábori vezéresperes, majd a Római Katolikus Tábori Püspökség irodaigazgatója. Pápai kamarás, 1935-ben pápai prelátus, a Magyarországi Katonai Akadémia tagja. Ő készítette elő a magyar és a nemzetközi személyazonossági számrendszert. Összegyűjtötte a hazai háborús katonai anyakönyveket, Bécsből pedig hazahozatta a közös hadsereg Magyarországra vonatkozó 14000 kötetét. Életművének feldolgozása szlovák szempontból különösen fontos, mivel szlovák nyelvkönyvet is adott ki. Rendkívül sokat publikált periodikumokban 1902 és 1924 között. Pasztorációs munkájának bemutatása szlovák katonák között árnyalná a magyar–szlovák viszonyrendszer törté-

²² Vajka bizonyára a Pozsony megyei település (ma Vojka nad Dunajom), Bajna pedig a Nyitra megyei, ma Bojná nevű község.

²³ A Modertárna településnév nem található.

netét az I. világháborúban, benne az egyház szerepét. 1949-ben (!) vezérőrnagyként nyugdíjazták.

Művei: 1. *A temesvári oltáregylet évkönyve* (Temesvár 1910). 2. *A mi karácsonyunk* (Budapest 1916). 3. *A tót nyelv vezérfonala* (Budapest 1927). 4. *Személyazonossági számrendszer* (h.n. é.n.). 5. *Modern történelem-szemlélet* (Budapest 1942). 6. *Szentbeszéd hadigondozó vasárnapon* (Budapest 1942).

Irod.: Érdemleges értékelés munkásságáról nem jelent meg. A kézikönyv-hivatkozások a szokásosak.

FOLKUSHÁZY Sándor (1837. okt. 13., Vállaj, Szatmár m. – 1901. jan. 23., Tótmegyer) esperes plébános. Középiskoláit Nagyszombatban, a teológiát Pesten végezte. 1860. július 29-én szentelték pappá. Esztergomban, majd 1864-től Nagyszombatban káplánkodott. Alsódombó plébánosa (1863), az Érsekújvári Espereskerület espereshelyettese. 1882 novemberétől Tótmegyer plébánosa. Számontartása szlovák szempontból azért fontos, mert magyar és szlovák nyelvű ima- és énekeskönyvet adott ki.

Műve: *Egyházi ima- és énekeskönyv magyar és tót nyelven. rom. kath. hívők számára* (Winter, Nagyszombat 1886) 209 pp. (Csak magyarul is!).

Nem található a szlovák lexikonban FOLTIN János (1859–1940) Bese, Pereszlény, Ipolyság plébánosa, FÖLDES József (1913–1981) 1940–1944 között Vágsellye plébánosa, FÖLDES (Behula) Lajos, aki Nagyölveden, Nagycétyben, Léván pasztorált, FRANK Leó István (1865–1945) Kőhidgyarmat, Érsekújvár, Ekecs, Tallós papja, FRANZ Ev. János (1838–1927), Pozsony Városi Kórház lelkésze, FREY Pál (1889–1927?) lévai káplán, pozsonyi hittanár, FRIEDRICH József (1834–1907) bazini káplán, pozsonyi kanonok, a Pozsony megyei Majtény plébánosa.

FUNCZIK, Emil (1892. nov. 9., Ürmény, Nyitra m. – 1972. márc. 12., Pozsony²⁴) szlovák egyházjogász, egyetemi tanár. 1913-ban érettségizett a Nagyszombati Érseki Főgimnáziumban, a teológiát 1915-ig Esztergomban, majd 1918-ig a Budapesti

---

²⁴ Mivel a mi lexikonunk csak 1937-ig ismerteti életét, bővebb adatokkal a *Lexikón...*-ban Ján LETZ szolgál.

Tudományegyetem Hittudományi Karán végezte. 1918. május 17-én szentelte pappá Esztergomban Kohl Medárd címzetes püspök. Holicson (1918–1919), majd Léván káplánkodott, ahol a gimnázium és a tanítóképző hittanára volt. 1921-ben a nyitrai gimnáziumba hívták, 1922-től 1936-ig azonban Nagyszombatban tanított egyházjogot. Ott a hittanárokat vizsgáztató bizottság tagja, szentszéki jegyző, könyvcenzor, zsinati vizsgáztató, 1933-ban a cseh Časopis katolického duchovenství (A Katolikus Papság Folyóirata) munkatársa lett, és 1934-ben pápai kamarási címet kapott. 1936-tól a pozsonyi Komenský Egyetem Hittudományi Karán az egyháztörténet professzorává és a licenciátusi államvizsga kormánybiztosává nevezték ki. 1936–1937-ben és 1945–1946-ban a teológiai kar dékánja volt. 1951–1952-ben bebörtönözték. 1968-ig különböző plébániákat igazgatott. 1968-ban visszakérülhetett a pozsonyi teológiára, ahol haláláig professzorként működött.

Művei (válogatás a szlovák lexikonból): 1. *Interpretatio Iuris Canonici*. 2. *Decreta*. 3. *Instructiones*. 4. *Responsa*. 5. *Resolutiones Sanctas Sedis Codicem Iuris Canonici interpretantes, editae ab 1917 usque ad a. 1930*. 6. *O miešaných manželstvách* (A vegyes házasságokról; 1931). 7. *Predpisy kanonického práva o školstve* (A kánonjog előírásai az oktatásról; 1931). 8. *Katolícke manželské právo* (Katolikus házassági jog; 1936). 9. *Cirkevnoprávna kazuis-tika. Praktický výklad niektorých otázok cirkevného práva* (Néhány egyházi jogi kérdés gyakorlati magyarázata; 1940, 1947). 10. *Prevádzanie modu vivendi* (A modus vivendi végrehajtása). 11. *Conspectus canonum Codicis jurisdictio canonici* (1948).

G

Nem található a szlovák lexikonban GAÁL Ferenc (1898–1978?), akit Csernoch János bíboros szentelt pappá, és Gútán, Vágsellyén, Dunaszerdahelyen működött, ugyanígy GAÁL István (1848–1921), Csicsó, Érsekújvár, Naszvad papja, GABRIELLY János (1833–1997), aki Nagyszombatban is tanított. Nincs a

²⁵ Jelsovce, Podolje, Ūrmince, Sajakovó... Jelsovce még 1927-ben is szlovákul Egerszeg volt, „Ūrmince” helyesen Ūrminc, Sajakovó nem ismert helynév, Jácból volt Kisjác, Nagyjác és Nemesjác, Ludányból is volt Alsó és Felső, Podolje helyesen Podolie, amit magyarul Podollának, Leszétének is neveztek, Alsószerdahely igazi magyar neve Vágszerdahely volt.

Lexikón...-ban GÁBRIS János (1919–2000?), akinek címszava a mi lexikonunkban is nehezen értelmezhető a helynevek zavaros használata miatt.²⁵ Nem került a szlovák lexikonba GAIBL Sándor (1843–1921) pozsonyi kanonok, aki jeles közéleti személyiség, a *Pressburger Tageblatt* szerkesztője volt. Nincs nyoma az újabb szlovákiai sematizmus okán sem GAJDOS Józsefnek (1907–1978?), aki a Bars megyei Hullban született, Sopornyan, Léván lelkészkedett, majd Füsss, a Barsfüssre magyarított község plébánosa lett. Különösen hiányzik a szlovák lexikonból GALAMBOS Béla (1883–1938) hidaskürti plébános, aki jelentős közéleti és irodalmi tevékenységet folytatott, főként a *Galánta és Vidéke* c. lapban. Nem szerepel a *Lexikón...*-ban GALBAY Viktor (1872–1909), a fiatalon elhunyt nyitrai káplán, GÁLIK János (1883–1959) alsókorompai plébános, aki az önálló Szlovákia idején nagyszombati szentszéki ülnök volt, GALLOVICH Jenő (1871–1914), aki Pozsonyban is volt hitoktató, GAMERRA Artúr Károly (1847–1911), aki Erdélyből került Köbölkút plébánosi hivatalába, GARAI József (1886–1938?), Alsókorompa, Pöstyén káplánja, tábori lelkész, majd Csúz, Hrussó, Szemere adminisztrátora. Hiányzik GARAY István (1856–1931), Csév plébánosa is, aki annak idején a mai Magyarország szlovák etnikuma körében működött. Kimaradt a minden bizonnyal szlovákul is tudó GASPARECZ Mihály²⁶ (1879–1934), Fajkürt adminisztrátora.

GAŠPAROVIČ, Štefan (1854. júl. 24., Nagylehota, Nyitra m. – 1907. dec. 20.²⁷) szlovák publicista. Esztergomban végezte a teológiát a szeminárium növendékeként. 1877. augusztus 1-jén szentelték pappá. Káplán volt Nagysurányban, Bánkeszin, plébános Hochstettnón.²⁸ A szlovák lexikon szerint törődött hívei szlovák nemzettudatával, szembefordult a magyarosítással, foglalkozott a mezőgazdasági ismeretterjesztéssel, különösen a gyümölcsfarmorok terén. Neki köszönhető, hogy Hochstettnón gyümölcsösöket telepítettek. Hívei nagyon szerették, ezért egy bécsi kórházban bekövetkezett halála után testét hazahozatták, és a faluban temették el. Rászorgalna, hogy munkásságát feldolgozzák. Ez a hungaroszlovakológia feladata is, hiszen az esztergomi szemináriumban a szlovák nemzetébresztő papok nemzedékei nevelkedtek. Ennek alig van nyoma még kézikönyveinkben is.

²⁶ Lexikonunkban itt különösen zavarók az a-á betűrend mellett a teljesen fölösleges utalók (GASPARECZ = GAŠPARECZ).

²⁷ Lexikonunk szerint dec. 23.

²⁸ A település eredeti neve Hochstettno, 1888-tól Magasfalu, majd 1948 után Vysoká pri Morave.

Helye lenne a szlovák katolikus lexikonban GÁSPÁRY (Gasparik) Gyula (1874–1943) hidaskürti káplánnak, a zsolnai születésű GAUBNIK Gyula Szaniszlónak (1861–1938?), aki bizonyára szlovákul is pasztorált tábori lelkészként Nagyszombatban, majd Vedrődön volt adminisztrátor. GERLACH Ferenc (1827–1906) sincs a *Lexikón...*-ban, pedig Nagyszombatban tanárkodott és Ógyallán is működött. Hasonlóképpen hiányzik GHIMESSY Zsigmond (1871–1937), Kékkő és Zsély plébánosa, GLATZ József (1857–1904), Érsekújvár és Udvard lelkésze, GLÖCKEL Ignác (1848–1910), aki Dercsika plébánosa volt, GOMBÁR György (1857–1930) vágsellyei plébános. Sokat nyerne a szlovák művelődéstörténet GOND Ignác (1841–1910) teológiai tanár, műgyűjtő munkásságának feldolgozásával, különösen Nyitrán és környékén. Hiányzik a szlovák lexikonból GONDA Béla (1856–1927), aki a Kékkői Espereskerületben működött, valamint az Ipolyságon, Tardoskedden működő GONDA János Pál (1825–1899).

GORELOVITS, Štefan (1863. márc. 29., Turzovka, Trencsén m. – 1935. dec. 12., Sopornya) szlovák plébános, fordító. Teológiai tanulmányai után Esztergomban szentelték pappá 1886. május 30-án. Káplán volt Óturán, 1890-től plébános Brezován, 1904-től Sopornyán. A kézikönyvek is igen keveset tudnak róla. 1894-ben cseh–német eredetiből szlovákra fordította a Szent Adalbert Tártság sorozatának VIII. füzetét: *Panna Mária Lurdská alebo Kto má pravdu? Obrana proti útokom evanjelického superintendenta od dr. Jána Ackerla Te facta loquuntur* (A Lourdes-i Szűz Mária avagy kinek van igaza? Védelem dr. Ján Ackerl evangélikus szuperintendens támadásai ellen a Te facta loquunturban). Az esztergomi szeminárium és a hittudományi főiskola abszolvensei között ő is hozzájárult a szlovák művelődéshez.

Nincs a szlovák lexikonban GOTTSCHALK Imre (1881–1909?) garam-szentbenedeki káplán. Mindenképpen helye lenne GRAEFFEL János (1833–1922) esztergomi és pozsonyi kanonoknak, aki rendkívül sokat publikált Nagyszombatban, különösen a sasvári búcsúkkal kapcsolatban.

GRAMANTI, Augustín (1873. márc. 25.,²⁹ Privigye, Nyitra m. – 1936?) szlovák plébános, újságíró. Jeles szlovák nemzeti meg-

²⁹ A szlovák lexikon szerint 26-án.

győződésű családjában két katolikus pap is volt, Juraj Gramantik és a jezsuita Vavrinec Gramantik. A középiskolát Privigyén és Nagyszombatban, a teológiát Esztergomban végezte, ahol 1900. március 10-én pappá szentelték. Káplán volt Csesztén és Szentendrén, hitoktató Budapesten, káplán a budapesti Szent István Kórházban, 1906-tól Vágszerdahelyen, 1908-tól Nagytapolcsányban. Igen sokat foglalkozott a szegényekkel. Vágszerdahelyen hitelszövetkezetet alapított, és bekapcsolódott az egyesületi életbe. 1910-ben Budapesten a Katolikus Népszövetség központi titkára volt. 1912–1936 között Merasic plébánosa, majd esperes plébánosa. 1918-ban Nagyszombatban megalapította a béresek egyesületét és irodáját (Bírešký spolok, Bírešká kancelária), amelynek országos szervezete volt. A csehszlovák kormányzat az *Ohlas pre bírešov* (Szózat a béresekhez) c. kiáltvány megjelenése után betiltotta az egyesületet, és rövid időre internálták is az alapítót. 1936-ban Újvároskára nevezték ki plébánosnak, ahol 1950-ig misézhetett a híres börtön, Leopoldov foglyainak. A magyar–szlovák egyháztörténet, a hungaroszlovakológia különleges alakjáról van szó. Esztergom-budapesti indulása, katolikus-néppárti elkötelezettsége, szlovák nemzet-tudata, szembefordulása a csehszlovák hatóságokkal, a szegénység elleni konkrét tettei nyomán olyan egyéniség bontakozik ki, amely mindenképpen feldolgozásra, bemutatásra vár. Jellemző, hogy a szlovák katolikus lexikon sem tudja halálának idejét és helyét, érdemben nem tud műveiről és a róla szóló irodalomról sem.

Nem található a szlovák lexikonban GRANCSICS Mihály (1874–1929), Szentmihályúr plébánosa, aki többek között Nagysurányban is pasztorált, GRÁTZER Ferenc (1871–1938), aki szolgálati helyei (Stomfa, Zohor, Nagysurány) szerint szlovákul is tudhatott.

GREGOROVITS Lipót (1893. nov. 5., Kosút,³⁰ Pozsony m. – 1957. dec. 12., Esztergom) esztergomi kanonok. A gimnáziumot Szentgyörgyön, a teológiát Innsbruckban³¹ és Esztergomban végezte. 1907. június 24-én szentelték pappá. Káplán volt Gútán, majd plébános Jókán. 1925–1929 között csehszlovák nemzetgyűlési képviselő, 1934-ben a Nagyszombati Érseki Főszentszék ülnöke.

³⁰ A Nemeskosút helynév a XX. század eleji magyarosításkor született.

³¹ Ez az adat a szlovák kézikönyvből való, a miénkben nem található.

1933-ban az *Érsek-Újvár* c. hetilap főmunkatársa. 1939. július 25-én esztergomi mesterkanonok, 1939–1944 között az Actio Catholica főegyházmegyei igazgatója. Jókán templomot bővített, iskolát, apácázárdát hozott létre, Révkomáromban pedig a Marianum kislekszeminariumot. Előadásokban népszerűsítette a mezőgazdasági és egészségügyi ismereteket, igyekezett földbirtokot juttatni a falvak lakóinak, támogatta az amatőr színjátszást. Hagyatékában található kéziratos prédikációi, különösen az Oltáriszentség tiszteletéről. A ma is forrásként szolgáló szlovák biográfiai lexikon a rendszerváltozás előtti szóhasználattal csehszlovákellenes, irredenta, klerikális nacionalista politikusnak nevezi. A katolikus lexikon átveszi a szócikket, de a minősítést kihagyja belőle.

Irod.: *Lexikon...* 417. has. (Gregor, Vladimír); MKL IV, 224 (Takács Emma).

GREGUŠKA, Jozef (1892. márc. 29., Stomfa, Pozsony m. – 1959. szept. 16.) pozsonyi kanonok. A szlovák katolikus lexikonban nem szerepel, ami különösen a Gregorovits Lipót szócikk után feltűnő, hiszen szolgálati helyei szerint ő is elsősorban szlovákul pasztorálhatott. Igaz, a mi lexikonunk adattára is szűkös: 1902. június 22-én szentelték, és Morvaszentjánoson káplánkodott. 1908-ban Grinád, 1909-ben Tótgurab plébánosa. 1928-ban a Szentgyörgyi Espereskerület esperese, majd pozsonyi kanonok, plébánoshelyettes Bazinban.

Hiányzik a szlovák lexikonból GREGUSS János (1884–1949) esperes plébános, aki szolgálati helyein (Aranyosmarót, Selmezbánya, Bélabánya, Rohó) bizonyára szlovákul is pasztorált; hiányzik GROSSZMANN Antal (1869–1923), Csúz plébánosa, valamint a szlovákul is tudó GRUSZ Edvárd Raymund (1865–1944). Hiányzik a *Lexikon...*-ből GRÚSZ Lipót Valér (1871–1035?), aki a szlovákiai Deutscher Kulturverband vezetője, Gölnic és környékének ismerője, az Érsekújvárott is káplánkodó GUNDA Jenő (1886–1967), Érsekújvár, Somorja, Szentmihályfa káplánja. Helye lenne a szlovák lexikonban GVERK Józsefnek (1868–1939), aki a szlovák etnikai régióban Kopanica, Vizoka, Füss plébánosa, a Verebélyi Espereskerület esperese. Helye lenne a szlovák lexikonban GYÁRFÁS István Tihamér gimnáziumi

³² A mai Banská Hodruša régi magyar neve.

³³ 1919-ig Báthy László volt a vikárius, őt viszont szintén üldözték és bebörtönözték. František Richard Oswald tiltakozhatott, aki 1919-ben az Esztergomi Főegyházmegye Csehszlovákiához került egész

tanárnak (1863–1916), aki a Felföldről Brassóba került, és országos jelentőségű művelődéstörténeti publikációi jelentek meg.

GYETVEN Pál (1892. aug. 14., Aszód, Pest m. – 1962. ápr. 28., Aszód) esperes plébános. A teológiát Esztergomban végezte, és ott is szentelték pappá. Káplán volt a Bars megyei Lédecen, Kistapolcsányban, Pozsonyban tábori lelkész, 1923-ban plébános a szlováklakta magyarországi Sárísápon. Káplánkodott Budapesten is, majd 1944-ben plébánoshelyettes Párkányban, ahonnan a csehszlovák hatóságok kiutasították. Kézikönyvünk megjegyzése szerint „a vegyes nyelvű községek híveit békességben tudta összetartani”. Tehette ezt annál inkább, mert a szlovák nyelvet kisgyermekként hallhatta édesanyjától és szülőhelyén, Aszódon.

Hiányzik a szlovák lexikonból GYŐRI Vilmos (1889–1932), Somorja, Bart, Hidaskürt, Zselíz, Gúta káplánja, Alistál plébánosa, az Egyházgellén plébánoskodó GYŐRY Miksa Antal (1915–1949?), GYURICSKA Péter (1873–1938), Érseklél, Kajal plébánosa, a minden bizonnyal szlovákul is pasztoráló GYURJÁK Ignác (1884–1938), Alsóhámor,³² GYÜRKY András (1859–1923), Vajka plébánosa.

H

HAICZL Kálmán (1866. okt. 14., Selmecebánya, Hont m. – 1952. febr. 1., Budapest) plébános, egyháztörténész. A gimnáziumot Selmecebányán, Pozsonyban, Esztergomban végezte, teológiára esztergomi szeminaristaként járt. A doktorátust a budapesti tudományegyetemen egyházjogból szerezte. 1889. március 22-én szentelték pappá. Prímási szertartó és levéltáros lett. 1894-től Garamszentbenedek plébánosa. 1919-ben a csehszlovák hatóság hat hétig fogházban, majd 12 hétig toloncházban tartotta Pozsonyban. Csernoch János esztergomi érsek nem fogadta el lemondását plébániájáról, ezért megint elfogták, internálták, és ismételten le kellett mondania plébániájáról, hogy kiszabaduljon. Az eljárás ellen a nagyszombati vikárius³³ tiltakozott.

---

területének vikárius generálisa lett. Oswald életműve a szlovák nemzeti művelődés meghatározó eleme mind politikai, mind tudományos szempontból. Mindvégig igyekezett érvényesíteni a kereszténység eszmeiségét, erkölcsi normáit. Vö. *Lexikón...* 1023–1025. has.

1921-ben Ebed, majd Szölgén plébánosa volt. Mint a csehszlovákiai magyar katolikusok egyik vezető egyéniségét 1939 után kormányfőtanácsosnak nevezték ki. 1941-ben nyugdíjba ment, de továbbra is jelentek meg írásai. Munkásságának értékelése fontos mind a magyar, mind a szlovák egyház- és művelődéstörténet szempontjából. Mai kézikönyveink jelentős eltéréseket mutatnak: a *Lexikón...* 1894-re teszi doktorátusának megszerzését, nem közli halálának időpontját. Mindössze annyit jegyez meg, hogy „nyugdíjba vonulása után Magyarországon élt”. Nem említi sem összeütközéseit a csehszlovák hatóságokkal, sem a nagyszombati vikárius tiltakozását. Válogatott publikációinak³⁴ felsorolásával tudományos munkásságának jelentőségét mutatja be.

Művei:³⁵ 1. *A Szeplőtelen Szűz Mária tisztelete* (Pozsony 1904). 2. *Adatok a garamszentbenedeki múzeum létesítéséhez* (Esztergom 1911). 3. *A garamszentbenedeki Szent Vér ereklye története* (Esztergom 1912). 4. *A garamszentbenedeki apátság története* (Budapest 1913). 5. *Érsekújvár múltjából* (Érsekújvár 1932). 6. *Léva története a XIX. század végéig* (Léva 1932). 7. *Léva története a XVII. században* (Léva 1933). 8. *A kistapolcsányiak* (Budapest 1934). 9. *A bényi prépostság temploma* (Galánta 1937). 10. *Egyháztörténeti emlékek a cseh megszállás korából* (Esztergom 1940). 11. *A magyarság ősi településének határai a nyugati Felvidéken* (Budapest 1943). 12. *Simor János úti naplója. 1874* (Budapest 1944).

Tanulmányai: 1. *Arról a nagyszombati konfliktusról*, in *Esztergomi Közlöny* (1888). 2. *A Pazmaneumnak Magyarországra való visszahelyezéséről*, in *Magyar Állam* (1890). Cikkei jelentek meg csehszlovákiai magyar periodikumokban: *Híradó* (Pozsony), *Magyar Minerva*, *Komáromi Lapok*, *Prágai Magyar Hírlap*, *Nyitra Megyei Szemle*, *Turul*.

Nem említi a szlovák lexikon HAINISS Jusztint (1839–1909), aki bizonyára szlovákul is pasztorált Aranyosmaróton, Felsőkosztolányban, Ürmincen; nem szerepel HAJAS Gábor (1909–1944), aki Ipolyságon és Komáromban káplánkodott, ahol a Marianum igazgatója volt, majd a mai magyarországi

³⁴ A *Lexikón...* a mi kézikönyvünkben 19. sz. alatt közölt munkáját (*A magyarság ősi településeinek határai a nyugati Felvidéken*, Szt. István Akadémia, Budapest 1943) „Bratislava 1943”-nak tünteti fel, a „nyugati Felvidék” terminust pedig „západné Slovensko”-nak, vagyis Nyugat-Szlovákiának fordítja. Mérsékli a szlovák biográfiai lexikon, a *Slovenský biografický slovník* „klerikális-hungarofil” minősítését (SBS 261), de a „Felvidék” a szócikk szerzőjének is problémát okoz.

Csév plébánoshelyettese lett. Ugyancsak nem található HAJÓS Rezső (1889–1930?), aki 1915-ben Máriavölgy és Lozornó plébánosa volt, a Nagybonyban, Alistálon, Pozsonyban működő publicista HAJÓSY György Krizánt (1851–1907), HAJÓSSY László (1821–1894), Királyrév plébánosa, HAJTS János (1843³⁶–1914), Vajka káplánja, Ekecs plébánosa. Alaposabb feldolgozásra lenne szükség HALÁSZ József (1883–1927?) esetében, akiről csak a mi kézikönyvünk tudja, hogy kétnyelvű munkát adott ki 1911-ben Nagysurányban: *Rövid katekizmus magyar és tót nyelven*. Nem található a *Lexikon...*-ban HALÁSZ Vendel (1884–1927) nagyszombati általános helynök. 1923-ban lett nagyszombati kanonok, 1925-ben pápai kamarási címet kapott, 1926-ban a Nagyszombati Apostoli Adminisztrátúra általános helynöke, a szeminárium rektora. Mindennek az egykorú és most hozzáférhető szlovák kézikönyvekben nincs nyoma. Hiányzik a szlovák lexikonból HALICZKY Béla Zoltán (1876–1948), Tardoskedd plébánosa, HALKÓ István (1870–1913), Kisbáb plébánosa, selmecbányai gimnáziumi hitoktató, HALLER Kálmán (1882–1955), Lukanénye, Perbete plébánosa. Hiányzik a szlovák származású HALMAY László (1910–1979), aki Ligetfalun, Kassán is működött, és a szlovák nyelvet a szülői házból hozta magával.

HALMOS (Homák) Ignác (1853. júl. 12., Bohunic³⁷ – 1931. júl. 15., Esztergom) pápai prelátus, esztergomi kanonok. Nagyszombatban járt gimnáziumba, a teológiát Bécsben végezte. 1876. július. 16-án szentelték pappá. Káplánkodott Nagylévardon, Modorban, Szárazpatakon, majd Esztergomban káplán, a Hittudományi Főiskola tanára, prefektus, professzor. 1898-ban nagyszombati kanonok, esperes. 1916-ban esztergomi mesterkanonok, pápai prelátus. 1928-ban a Budapesti Érseki Főszentszék főtitkára, egyházmegyei cenzor, zsinati vizsgáló. 1926-ban 10 millió koronát ajándékozott a papi nyugdíjintézetnek. Fő szponzora volt a nagyszombati Szent Miklós-templom restaurálásának. Ő fedezte a 246 ezer aranykorona költség nagy részét, majd 164 ezer aranykoronát adott az esztergomi ősrégi szeminárium renoválására. A *Lexikon...* nem tud adományairól, a nagyszombatról sem.

³⁵ Válogatás, tekintettel a szlovák művelődéstörténet számára fontos írásokra. Érdekes, hogy a *Lexikon...*-ban közölt Simor János-kiadásokat (*Simor János beszédei 1892; Rövidebb alkalmi beszédei*) sem a mi kézikönyvünk, sem az MKL nem közli.

³⁶ Kézikönyvünkben hibás a születési hely, mert 1843-ban Budapest még nem volt használatos.

³⁷ Később magyarosították Apátszentmihályra. A szlovák lexikon nem közli halálának pontos dátumát.

Műve: Szent Adalbert. *Beszéd Szent Adalbert ünnepén az esztergomi főszékesegyházban*. Tanulmányt írt a pozsonyi generális szemináriumról a *Magyar Sion* 1892-es évfolyamában 11 folytatásban.

Nincs a szlovák lexikonban a szlovák etnikai régióban (Morvaszentjános, Korlátők, Nádas) működő HALUS Pál (1820–1902). Nem szerepel HAMVAS István (1892–1960), Szentpéter³⁸ plébánosa, akit 1949. márciustól decembe-
rig a Mindszenty-kérdőívvvel kapcsolatban letartóztattak, de felmentették. Nem szerepel HARANGOZÓ László (1896–1961), aki bizonyára szlovákul is pasztorált szolgálati helyein (Podola,³⁹ Egbell, Tapolcsány, Pobedim, Ohaj, Merasic), HARISS József (1868–1943) Kemence, Gúta, Szőgyén, Bese plébánosa, a Verebélyi Espereskerület espereshelyettese. Hiányzik a *Lexikon...*-ből a nyilván szlovák HARMOS Kálmán (1865–1933) Unin,⁴⁰ Sasvár káplánja, Nagykovaló, majd Dojcs plébánosa, az 1945-ben Ipoly-
szakállasról kiutasított HARSÁNYI Béla (1910–1972). Kimaradt a szlovák lexikonból HARSÁNYI Gyula (1918?) pápai prelátus, akit Hamvas István-
hoz hasonlóan letartóztattak, majd Szenc plébánosa, a szlovákiai magyar papok jeles képviselője, a Glória Társulat egyik alapítója lett. Nem szerepel HASCHA Róbert (1875–1900), Moraván káplánja, HASKÓ József (1828–1901), Bátorkeszi plébánosa, a Dunaszerdahelyen alapított Katolikus Legényegylet elnöke.

HATTALA, Martin (1821. nov. 4., Trsztena, Árva m. – 1903. dec. 11., Prága) szlovák nyelvtudós, egyetemi tanár. Elemi iskoláit szülővárosában végezte, ott kezdte a gimnáziumot, majd Jászberényben, Kiskunfélegyházán és Szabadkán fejezte be. 1841-től a pozsonyi Emericanumban tanult, 1842-től Nagyszombatban, majd 1844-től Bécsben pazmanitaként végezte a teológiát. 1848. december 12-én szentelték pappá. Káplán volt Bozókön és Felsőhámo-

³⁸ A Komáromszentpéter 1903-ban módosított helynév.

³⁹ Felsőleszété régi magyar neve, ugyanígy Pobedim és Merasic.

⁴⁰ Nagyúny régi magyar neve.

⁴¹ Az első szlovák irodalmi nyelvet, amelynek alapja a középszlovák nyelvújítás, 1843-ban fogadták el a szlovák katolikusok és evangélikusok képviselői. Az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc után rövid időre visszatértek a korábbi századok csehnyelvűségéhez, amit különösen ebben az időben neveztek „csehszlováknak”.

⁴² Mindketten a szlovák katolikusok nemzeti elkötelezettségű képviselői, akik életük során mindvégig a szlovák–magyar megbékélést segítették különösen az 1860-as, 1870-es években. Vö. *Lexikon...*

ron. 1850-től a „csehszlovák nyelv”⁴¹ tanára a pozsonyi főgimnáziumban. Nyelvtudományi tanulmányait a prágai Károly Egyetemen végezte, ahol 1854-ben magáncocensként szláv filológiát tanított. 1864-ben az egyetem rendes tanára. Már nagyszombati tanulmányai során tagja lett annak a szlovák katolikus körnek, amit Ján Palárik és Jozef Karol Viktorin⁴² alapított. 1847-ben Csejten részt vett a Tatrín egyesület⁴³ közgyűlésén, amely az újonnan elfogadott szlovák irodalmi nyelvről és etimologikus helyesírási elvéről tanácskozott. Hattalát bízták meg az új szlovák nyelvtan megírásával. A fiatal pap már bécsi tanulmányai idején összeállított egy rövid szlovák nyelvtant a pasztoráció céljaira. Hattala Michal Miloslav Hodžával 1847-ben *Epigenes Slovenicus* címmel Besztercebányán az etimologikus helyesírást javasoló dolgozatot adott ki. A Štúr- és Bernolák⁴⁴-követők 1851-ben fogadták el véglegesen az önálló szlovák irodalmi nyelvet, és Hattalát bízták meg a normatív kézikönyv elkészítésével. A *Krátka mluvnica slovenská* (Rövid szlovák nyelvtan) mindmáig a szlovák irodalmi nyelv alapműve. Hattala prágai egyetemi tanárként távol tartotta magát a nemzetpolitika túlzásaitól, és mindig megbecsülte a cseh nyelv szerepét a szlovák nemzeti művelődésben. Munkássága meghatározó jelentőségű a cseh nyelvtudományban is. Mindvégig tudományos pontossággal megvédte a szlovák nyelv önállóságot azokkal a cseh nyelvészekkel szemben, akik a szlovákot a cseh nyelvjárásnak tekintették. A cseh és a szlovák nyelv összehasonlításáról írt művét (1857) tankönyvként használták a cseh iskolákban. Szlovák nyelvtanának első kötete Pesten jelent meg. Vitái voltak a cseh pozitivistákkal az ócseh emlékek védelmében. Igen sokat publikált cseh szakfolyóiratokban (*Časopis Českého musea* – A Cseh Múzeum Folyóirata, *Osvěta* – Művelődés, *Pokrok* – Haladás, *Světovzor* – Világ szemle, *Prager Morgenpost*). Vitáit A cseh nyelv

---

1030–1032, 1462–1464. has.; KÁFER István, *Magyar szlovákságismeret* (Szt. István Társ., Budapest 2012) 133–134.

⁴³ Az egyesületről bővebben: KÁFER István, *A szlovák irodalom magyar vonatkozásai Michal Miloslav Hodža, Vincent Šikula és Ladislav Ťažký műveiben*, in *A közép-európai irodalmak* (Esztergomi Forrásközpont Sorozat II) (sorozatszerk. Kozma Gábor, szerk. Ábrahám Barna – Illés Pál Attila; Szt. István Társ., Budapest 2007) 103–131.

⁴⁴ Vö. NÉMETHY, in *MKL és Lexikon...*; KÁFER István, *Nemzet és egyház a szlovák–magyar szellemi összefüggésrendszerben*, in *Magyar Sion* (2009) 1/25–26.

csiszolása (*Brus jazyka českého*) szellemes című kötetében foglalta össze 1877-ben. Szlavistaként tudatában volt Oroszország nagyságának. „Nem uralja-e Oroszország a föld kilenced részét?” – írta, de munkásságában nyoma sincs bármiféle politikai elkötelezettségnek. 1858-ban a Dei Quirini Római Akadémia, 1861-ben a Cseh Királyi Tudományos Társaság tagja, 1867-ben a zágrábi akadémia levelező tagja és a szentpétervári tudományos akadémia is tagjai közé sorolta. Kitüntették az orosz Szent Anna Rend II. fokozatával. Joggal jegyzi meg szócikke végén Lubomír V. Prikryl, hogy „munkájára szlovák nyelvtudós nemzedékek támaszkodnak”. Munkássága része a hungaroszlovakológiának, hiszen nemcsak esztergomi egyházmegyei pap volt, hanem Magyarhon európai hírű tudósa. Sajnálatos, hogy a mi lexikonunk összekeveri munkáit Hattala Péterével, ezért a *Lexikón...*-ra hivatkozva soroljuk műveit.

Művei: 1. *Epigenes Slovenicus* (Michal Miloslav Hodžával; Novisolii 1847). 2. *Grammatica Linguae Slovenicae* (Schemnicii 1850). 3. *Tschechisch-slowakische und Deutsche Aufgaben zum beiderseitigen Übersetzen und Leserstücke* (Pressburg 1851). 4. *Krátka mluvnica slovenská* (Rövid szlovák nyelvtan; Prešporok 1852). 5. *Zvukosloví jazyku stádo a novočeského a slovenského* (Az ó- és újcseh és a szlovák nyelv hangrendszere; Praha 1855). 6. *Skladba jazyka českého* (A cseh nyelv rendszere; Praha 1855). 7. *Srovnávací mluvnica jazyka českého a slovenského* (A cseh és a szlovák nyelv összehasonlító nyelvtana; Praha 1857). 8. *Mluvnica jazyka slovenského I–II* (A szlovák nyelv nyelvtana; I. k. Pešť 1864, II. k. Banská Bystrica 1865). 9. *De contignarum mutatione in linguis slavicus* (Pragae 1865). 10. *Brus jazyka českého* (A cseh nyelv csiszolása;⁴⁵ Praha 1877).

Hiányzik a szlovák lexikonból HAVERLA József (1876–1925), Hontnémeti, majd Selmechánya plébánosa, HAVERLA Péter (1892–1928), Pozsony-Blumentál plébánosa.

⁴⁵ Lexikonunk antibarbarusnak fordítja ezt a szót, ennél nagyobb hiba, hogy a következő hasáb jegyzéke Hattala Péter írásai.

⁴⁶ A *Lexikón...* szerint ápr. 29.

⁴⁷ A szlovák lexikonban febr. 22.

HAVLÍČEK, Vincent Ján (1845. ápr. 26.,⁴⁶ Ocsadnica, Trencsén m. – 1922. febr. 23.,⁴⁷) szlovák egyházi író, fordító, szerkesztő. Nyitrán és Nagyszombatban járt gimnáziumba. Esztergomban végezte el a teológiát, ahol 1869. július 25-én pappá szentelték. Primiciáját a Trencsén megyei Viszokamakón tartotta. Káplán volt Komjátón (1869–1873), a pozsonyi Szent Márton-dómban, 1874-ben adminisztrátor Szentmihályúron, ismét káplán Pozsonyban, 1889-től plébános Pozsony-Blumentálban.⁴⁸ Esztergomi tanulmányai idején részt vett a Slovenská literárna škola (Szlovák Irodalmi Iskola) munkájában és a szlovák diáktársaság alelnöke volt. Komjátói káplán korában adta ki a Szakolcán megjelenő Slovenský Sion c. hitszónoki folyóiratot.⁴⁹ Sok öntudatos szlovák papot csoportosított a folyóirat köré, mint F. V. Sasinek, J. Záborský, J. Slotta, F. R. Oswald stb. Támogatta más szerzők (J. Bielek, J. Plech, F. R. Oswald stb.) kiadásait is.

Művei:⁵⁰ 1. *Sobáš na pôl kola inak civilne manželstvo* (Esküvő félkörre avagy Polgári házasság; Szakolca 1868). 2. *Kto pán v škole či pán farár či pán slúžny?* (Ki az úr az iskolában, a plébános úr-e vagy a szolgabíró úr?; Szakolca 1869). 3. *Rozvrhy ku kázňam na nedele a sviatky katolíckého cirkevného roku* (Prédikáció vázlatok vasárnapokra és a katolikus egyházi év ünnepeire; Szakolca 1870). 4. *Sborník kázni nedelních, sviatočných, príležitostných a rozvrhov* (Vasárnap, ünnepi, alkalmi prédikációk és vázlatok gyűjteménye; Szakolca 1871). 5. *Legenda čili Čítanie o Swätých a Wýwolených I–II* (Legenda azaz Olvasmány a szentekről és Isten választottairól; I–II. Nagyszombat 1879–1880) 6. Lacordaire, J., *Lacordaire-ové posvätné reči* (Lacordaire szentbeszédei; ford.; Szakolca 1869). 7. Deharbe, J., *Výklad katolíckého Katechismu* (A katolikus katekizmus magyarázata; ford.; Szakolca 1870). 8. Pellico, Silvio, *V mojom väzení* (Az én fogságomban; ford.; Szakolca 1870). 9. Zschocke, H., *Zlatnica* (ford.). 10. Hunolt, F., *Pane, ratuj nás, hynieme* (Uram, ments meg minket, elveszünk;

⁴⁸ A két kézikönyv innen erősen eltér. A miénk szerint „1899-1909 között privát életet élt Budapesten”. A *Lexikon...*-ban: Pozsonyi plébános korában a Néppártban működött, de anyagi ügyei miatt Budapestre húzódott. A szlovák kézikönyv szerint pozsonyi plébánossága 1909-ig folytatódott. A „Virág-völgy”, a „Bratislava Nové mesto” a hagyományos „Blumentál”.

⁴⁹ Vö. KÁFER István, *Slovenský Sion 1869–1872*, in *Magyar Sion* (2007) 1/30–33.

⁵⁰ Sajnálatos, hogy a mi kézikönyvünk igen pontatlanul közli az adatokat.

ford.; Szokolca 1871). 11. *Malý gratulant. Rozličné prania k narodeninám, novému roku* (Kis köszöntő. Különféle születésnapi, újévi kívánságok; Pest 1871).

Cikkeinek túlnyomó többsége a *Slovenský Sion*ban jelent meg 1869–1871-ben, valamint írt az *Obrázkový kalendár* (Képes kalendárium; 1869), a *Katolícké noviny* (Katolikus újság; 1875), a *Pamätník sv. Cyrilla* (Szent Cirill emléke; 1869), a *Sokol* (Sólyom; 1866) és a *Vojtech* (Adalbert; 1864–1865) c. periodikumokba, gyűjteményekbe.

Irod.: A kézikönyv-hivatkozásokon kívül a *Lexikón...* szócikke érdemel említést: Letz, Ján, 463–464. has.